

Jornada Mercè Rodoreda

Armanda, la dipositària dels records i dels secrets a *Mirall trencat*

Lídia Bagaria Casellas

Clàudia Camps Grau

Clara Crous Fort

Èric Polo Soldevila

Alumnes de 2n de Batxillerat

Carme Vilà Comajoan

Professora de Llengua Catalana i Literatura

IES del Voltreganès. Les Masies de Voltregà

cvila4@xtec.cat

Resum

La comunicació fa un estudi dels personatges de *Mirall trencat* mitjançant cinc classificacions a partir d'aquests criteris: grau d'importància, si moren durant la narració, classe social, sexe i moment d'aparició. S'analitzen les relacions entre personatges i es considera Armanda com a personatge central de la novel·la.

Paraules clau

Personatge, principal, secundari, secret, classificació, Armanda, Mirall trencat.

1. Introducció

Al principi que llegíem *Mirall trencat*, de Mercè Rodoreda, ens semblava que Armanda no era pas un dels personatges principals. Però a mesura que analitzàvem la novel·la ens vam adonar que Armanda és el personatge central: té present tota la història (de la part no viscuda en conserva el record de la seva tia), en coneix els dos mons (el de les minyones i els dels senyors), descobreix pràcticament tots els secrets d'altres persones, té una relació especial amb Teresa (sense dubte, la principal protagonista de la novel·la), és l'única supervivent que conserva els records de la torre de Sant Gervasi i dels qui hi van viure...

Tot seguit, presentem un resum de la comunicació original que vam escriure.¹

2. Els personatges de *Mirall trencat*

2.1. Diverses classificacions dels personatges

Presentem cinc classificacions que es poden fer dels personatges que apareixen a *Mirall Trencat* de Mercè Rodoreda.

2.1.1. Segons el grau d'importància a la història

Personatges principals

En primer lloc, volem fer constar que la distinció entre personatge principal i secundari a *Mirall trencat* no és fàcil de fer. Per exemple, Pilar Segura: és un personatge principal o un personatge secundari? I Eulàlia? I la senyoreta Rosa? En aquests casos, hem considerat que un personatge és principal si surt en bastants moments de la història (seria el cas d'Eulàlia) i no ho és si surt en menys moments (encara que sigui molt transcendent, com Pilar Segura, el gran amor d'Eladi i mare biològica de Maria, o la senyoreta Rosa, que de fet és la desencadenant d'una de les grans tragèdies de *Mirall trencat*: el suïcidi de Maria i la vida bastant desgraciada de Ramon).

Dins el grup dels personatges principals hi trobem bastants més personatges dels que sol haver-hi a la majoria de novel·les. Nosaltres creiem que són aquests: Amadeu Riera, Armanda Valls, Eladi Farriols, Jaume Farriols, Jesús Masdéu, Maria Farriols, Miquel Masdéu, Nicolau Rovira, Ramon Farriols, Salvador Valldaura, Sofia Valldaura i Teresa Goday.

Personatges secundaris

Hi ha personatges que són secundaris, com ara (a part de les minyones), com ara Vicenç, el senyor Begú, la tia Adela, Joaquim Bergadà (Quim), Bàrbara, Rafael Bergadà, el senyor Fontanills, Climent, el doctor Falguera pare, Marina Riera, Terenci, Teodor, Lluís Roca, Lady Godiva o Pilar Segura, el professor de piano, el senyor Rodés, Sebastià Sánchez, Felip Armengol, la senyora Filo, Marcel, Màrius Balsareny i els altres Balsareny (els Balsareny), Marina Riera, Evarista, Consol, Anselm i Quim.

De minyones, n'hi ha moltes. Surten citades pel nom aquestes: Anna, Anselma, Antònia, Armanda, Cristina, Elisa, Esperança, Felícia, Filomena, Gertrudis, Jacinta, Júlia, Lluïsa, Marieta, Miquela, una altra Miquela, Mundeta, Mundeta, Olívia, Paulina, Sílvia, Simona i Virgínia.

Cal aclarir que hi ha personatges que es diuen igual que un altre. Per exemple, hi ha dues minyones que es diuen Miquela: «entrà la Miquela, parenta llunyana d'aquella Miquela que havien tingut feia anys» (p. 333)². També hi ha dos personatges que es diuen Quim: Joaquim Bergadà i un dels dos homes de la conductora. I també hi ha el dos doctors que s'anomenen doctor Falguera (pare i fill): «El metge era fill del doctor Falguera que l'havia portada sempre» (p. 322). O Marina Riera i la seva filla, que també es diu Marina.

2.1.2. Segons si moren durant la història

En aquest apartat classifiquem els personatges en dos grups: en el primer, els personatges que moren durant la història; en el segon grup, hi ha els personatges importants que no s'han mort en el transcurs de la història.

Al pròleg de *Mirall trencat* Mercè Rodoreda diu: «En *Mirall trencat* mor molta gent. Vuit o

nou persones, em sembla.» (p. 22). Suposem que es refereix als nou personatges que hem dit nosaltres, perquè també n'hi ha d'altres que sabem que s'han mort (com el joier Begú o la tia de Teresa). Cal remarcar que, en general, a mesura que va avançant el relat, el narrador ens explica més detalladament les morts. Per exemple, una de les primeres morts de la història, la de Nicolau Rovira, la sabem perquè el narrador l'explica molt indirectament: «és la viuda de Nicolau Rovira» (p. 60).

2.1.3. Segons la classe social

Podem agrupar els personatges segons la classe social a què pertanyen. Teresa Goday podria estar col·locada als dos grups, perquè va pertànyer als dos grups socials. També teníem dubtes a l'hora de col·locar en un grup Eladi (com que no pertany a una família rica des de fa generacions i no és de classe tan alta com altres personatges), però hem pensat que és de classe alta comparat amb les minyones, per exemple.

2.1.4. Segons el sexe

Els personatges també poden classificar-se segons el sexe. Volem remarcar que, encara que hi ha personatges principals de tots dos sexes, els més importants de tots són dones: nosaltres considerem que els dos personatges principals són Teresa Goday i Armanda, però per exemple Carme Arnau considera que els dos personatges principals són també dues dones, Teresa i Maria (i Sofia, la supervivent):

«Però cal apuntar [...] que les heroïnes de *Mirall trencat* seran, lògicament gairebé, dues figures femenines. Teresa, representant del món dels adults, i Maria, que ho és dels infants. Sofia, amb un nom ben simbòlic, serà l'única supervivent de la família, gràcies a la seva enteresa que li permet suportar morts i adversitats de tota mena.» (Carme Arnau, «Mercè Rodoreda», dins *Història de la literatura catalana*, de Martí de Riquer, Antoni Comas i Joaquim Molas (dir.), p. 180-181)

2.1.5. Segons el moment d'aparició

Aquesta última classificació fa referència al moment en el qual els personatges apareixen a l'obra; és a dir, si apareixen a la primera part, a la segona part o bé ho fan a la tercera part. En fer aquesta classificació, ens vam adonar que tots els personatges principals apareixen a la primera part, juntament amb algun de secundari, i a les altres dues parts només hi apareixen personatges secundaris.

2.2. Les relacions entre els personatges

2.2.1. Les relacions dels personatges de la família Valldaura-Goday o Farriols-Valldaura

A la nostra comunicació completa, analitzem les relacions dels personatges de la família Valldaura – Goday o Farriols – Valldaura, relacions que només indiquem: Nicolau Rovira – Vicenç, Nicolau Rovira – Teresa Goday, Miquel Masdéu – Teresa Goday, Miquel Masdéu – Teresa Goday, Salvador Valldaura – Teresa Goday, Maria – Ramon – Jaume, Eladi – Maria, Eladi – Jaume, Ramon – Maria, Salvador Valldaura – Bàrbara, Sofia – Salvador Valldaura, Sofia – Eladi, Armanda – Eladi, Sofia – tres nens i Teresa Valldaura – Jesús Masdéu.

2.2.2 Arbre de les relacions familiars i altres relacions

Vegeu l'annex.

3. Els secrets a *Mirall trencat*

Els secrets són una part important de la novel·la, com ja queda clar en la citació inicial, d'Sterne (*I honour you, Eliza, for keeping secrets some things*, p. 37) i a altres llocs:

«Et deixaré rica. Tot el que tinc serà teu. Però no ho has de dir a ningú, ¿sents? És un secret.»
Estigué contenta de tenir un secret amb el seu pare. Un secret eren unes quantes paraules dites en veu baixa perquè no les sentissin ni els ocells.» (p. 125)

«Els secrets d'una família —pensava [Armanda]— són sagrats.» (p. 161)

Seguidament oferim una llista dels secrets més importants presentats a la novel·la, qui són els afectats pel secret i qui el sap:

	<i>Afectats</i>	<i>Secret</i>	<i>Qui el sap, a part dels afectats?</i>
1	Teresa	El fet que Teresa era peixatera	Poca gent (encara que sembli sorprenent), Sofia i, clarament (perquè li ho diu Teresa, p. 308), Armanda
2	Teresa i Miquel Masdéu	La relació entre Teresa i Miquel Masdéu	La mare de Teresa, la tia Adela, el notari Riera i, potser, Armanda (perquè Teresa li diu que de jove s'havia enamorat d'un home casat precisament quan sap que s'ha mort Miquel Masdéu, p. 308)
3	Teresa i Miquel Masdéu	L'origen de Jesús Masdéu	La mare de Teresa, la tia Adela, el notari Riera (p. 203) i el mig descobreix Armanda (p. 387)
4	Teresa	L'afer de l'agulla de pit	Teresa i el joier Begú (un dia Teresa es pensa que el sap Eulàlia, però segurament no el sap)
5	Salvador Valldaura	L'amor per Bàrbara	Tothom (perquè Joaquim Bergadà ho explica, sobretot)
6	Eladi, Pilar Segura, Maria	L'origen de Maria: el fet que Eladi és el seu pare biològic	Eladi, Pilar Segura, Sebastià Sánchez, Felip Armengol, Sofia, Teresa?, Armanda (p. 161), Nicolau Riera
7	Eladi, Pilar Segura, Maria	L'origen de Maria: el fet que Pilar Segura és la seva mare biològica	Eladi, Pilar Segura, Sebastià Sánchez, Felip Armengol, Sofia, el professor de piano?, Teresa, Nicolau Riera
8	Eladi i algunes	Les relacions	Sofia, Teresa? i totes les minyones (incloent

	minyones	sexuals d'Eladi amb les minyones	Armanda)
9	Eladi i Armanda	L'enamorament d'Armanda	Teresa i algunes minyones
10	les minyones	Els banys de les minyones	Les minyones, Eladi, Jaume i Teresa
11	Ramon i Maria	La causa de la mort de Jaume	Armanda (p. 191), Teresa (p. 191-192)?
12	Eladi	La causa de la mort d'Eladi	Armanda (p. 291), Sofia? (p. 296)
13	Teresa i Amadeu Riera	La relació de Teresa amb Amadeu Riera	Armanda i Teodor Farriols (p. 138)
14	Ramon i Maria	La relació que podria arribar a ser incestuosa entre Ramon i Maria	Armanda, Rosa, Teresa? i Eladi

Com acabem de veure, hi ha secrets que s'assemblen: l'amor de Salvador Valldaura per Bàrbara / l'amor d'Eladi per Pilar Segura, el fill natural de Teresa / la filla natural d'Eladi...

Com a aspectes més remarcables, cal dir que els secrets de Teresa són els que sap menys gent, fins i tot aquells aspectes de la seva vida que podrien ser molt coneguts (com el fet que va ser peixatera o que va tenir un altre marit abans de Salvador). Procura amagar molt els seus secrets, però de vegades tampoc no dissimula gaire, com quan al casament de la seva filla, es va asseure entre Amadeu Riera (el seu amant) i Jesús Masdéu (el seu fill secret).

També és remarcable que hi ha personatges més observadors i intuïtius que altres per descobrir secrets, com Armanda, i d'altres que amb les mateixes evidències o bé no els descobreixen (per exemple, Maria veu el retrat de la seva mare biològica i no dedueix qui és) o bé no els volen descobrir (sembla que Sofia no vol saber la veritable causa de la mort del seu fill Jaume i la del seu marit).

A part dels secrets que hem dit, hi ha secrets més petits, menys transcendentals, com ara alguna malaltia que als personatges que la pateixen els fa vergonya que se sàpiga (és el cas de la senyoreta Rosa o d'Amadeu Riera quan és molt vell).

4. Armanda, un personatge central de *Mirall trencat*

Com ja hem vist, *Mirall trencat* és una novel·la coral, com ja sembla lògic pel fet que ens explica la història de tres generacions d'una família i, que a més, apareixen molts personatges que tenen relació amb els membres d'aquesta família però que no hi pertanyen.

Armanda apareix esmentada per primera vegada en el capítol V, quan Anselma, la seva tia, demana a la seva senyora d'absentar-se de la feina ja que la seva neboda fa la primera comunió. El narrador ens presenta d'aquesta manera una de les persones que tindrà més rellevància en el futur:

«Aquell mateix dia a la tarda, quan tot s'hagué calmat, l'Anselma li digué que el diumenge vinent una neboda seva, Armanda, faria la primera comunió. “¿Em deixarà sortir per anar-hi, senyora?” La Teresa li digué que sí.» (p. 84)

Armanda reapareix al capítol IX de la primera part, d'una manera molt espontània: fent neteja de la casa (p. 104).

D'Armanda podem destacar que és una d'aquelles persones que, atentes a tot i no deixant que se'ls escapi ni el més mínim detall, acaba a l'aguait de tot el safareig de la torre, però no vol que s'escampin rumors i secrets:

«I una vegada, al cap d'un cert temps, no sabia quina de les minyones li havia dit: “Estigui ben segura, Armanda, que darrera d'aquesta nena hi ha un misteri.” Ella no li contestà. Tant se li'n donava que les minyones fessin broma a l'esquena dels senyorets, però no els permetia que anessin massa lluny. “Els secrets d'una família —pensava— són sagrats.”» (p. 161)

Armanda també recorda sovint paraules o expressions dites per la seva tia: «L'Armanda recordà aquella nit de tempesta: la tia Anselma havia explicat que el vent s'enduia la teula i que Sofia, petitona, plorava sense parar. El llamp esqueixà la branca mare del llorer...» (p. 271).

Dins del grup de minyones, ella és una privilegiada; viu en una habitació molt més gran que la resta de les minyones, la senyora Teresa la tracta d'una manera especial, més com una amiga que no com una minyona... Passen els anys, Armanda es fa gran i roman a la casa, mentre totes les altres minyones de la seva mateixa edat van essent acomiadades, d'altres es casen o simplement se'n van.

Armanda gaudeix d'una bona intuïció. Quan Jaume, el més petit de la casa, mor, ella de seguida sospita d'alguna cosa superior a un simple accident i en aquesta ratlla ho deixa ben testificat: «L'aigua no fa això, senyora Teresa» (p. 192). Un dels misteris més importants és el de la Maria. Públicament, la família diu que la nena és filla d'uns parents llunyans de l'oncle Terenci, però un bon dia, la Maria va a buscar berenar a la cuina i mentre rumia què vol per menjar posa un ditet al costat del nas: el mateix gest que feia el senyoret Eladi a taula quan no sabia per quines postres decidir-se. Llavors és quan Armanda descobreix que Eladi era el pare d'aquella nena, Maria: «És filla d'ell». (p. 161). Un altre secret important que mig intueix és que Jesús Masdéu és fill de la família Valldaura: «El senyoret Ramon, tan diferent de quan havia fugit de casa, s'assemblava molt molt a en Jesús Masdéu» (p. 387).

Armanda té cura dels vius..., però també dels morts. És ella qui pentina els cabells negres i ondats de Maria per a l'enterrament. És ella qui vetlla Eladi. I també és ella qui alliberarà el fantasma de Maria (la teranyina o la carícia a la galta) perquè se'n pugui anar al lloc dels morts en pau. «Si és un mort d'aquesta casa el qui pensa en mi, que Déu l'ajudi i li

doni el repòs i la pau que necessita» (p. 386).

També és la fidel Armanda qui passa grans estones al costat d'una Teresa vella i malalta, ja que la resta de minyones no suporten aguantar la senyora. Armanda li fa companyia mentre Teresa dorm a la seva butaca i s'expliquen mil i un somnis i històries. Gràcies al fet que un dia Armanda explica a la senyora un somni sobre un àngel, Teresa acaba sabent que Armanda ha viscut sempre enamorada d'Eladi, el seu gendre. Teresa, subtilment, li aconsella que no deixi morir mai el record que té del senyoret Eladi: «No el deixi morir, Armanda... no el deixi morir mai» (p. 303). També Teresa descobreix secrets, com ara qui és la mare biològica de Maria.

Pocs mesos després de la mort de la senyora Teresa, Sofia Valldaura decideix exiliar-se a França. A la torre dels Valldaura s'hi queda Armanda per vigilar-la. Mentre ella viu tota sola, reviu moments viscuts a la casa, recorda els morts... Un temps després, Armanda deixa d'anar a la casa, ara viu en un pis a Barcelona. Però sovint passeja a prop de la casa dels Valldaura i hi tira un ram de flors, en memòria dels qui hi havien viscut. Fins i tot, per culpa de la cura a protegir la torre, queda coixa (p. 373).

Armanda, tot i que és una minyona, sempre ha estat com de la família dels senyors (i ho reconeix tothom): «En Ramon només veia colors: la mamà era de color de rosa, el papà de cafè amb llet, l'Armanda de color de terra, l'àvia vermella...» (p. 164), «l Masdèu digué: "Si vostè no ho sap, que és com si fos de la família..."» (p. 290), «La senyora Teresa ho havia escrit ben clar al testament: "La fidel Armanda viurà a la torre fins que es mori. I fins que es mori, els meus hereus li pagaran la mesada."» (p. 339)... I és ella, el veritable dipositari de l'esperit de la família, que al final, a partir del mirall que es trenca quan cau, recorda els vius i veu els morts.

En resum, per què considerem Armanda un personatge central de *Mirall trencat*?

És dels pocs personatges principals que arriba fins al final de la història.

És l'única que es queda a la torre de Sant Gervasi al final, que es preocupa pels membres de tota la família (pels vius i pels morts), que conserva béns de la casa (s'endú fotografies al seu pis per guardar-les, per exemple), que té cura de la casa...

Pertany als dos mons (al dels senyors, perquè és pràcticament com si fos de la família, i al de les minyones).

És qui conserva més els records (Sofia i Ramon, dos supervivents, no en volen saber res) i qui sap més secrets dels altres personatges.

Bibliografia

Edició de *Mirall trencat*

RODOREDA, Mercè. *Mirall trencat*. Barcelona: Club Editor, 2006.

Sobre Mercè Rodoreda o sobre *Mirall trencat*

ARNAU, C. «Barcelona a les novel·les de Mercè Rodoreda». *Revista de Catalunya*, 182 (2003), p. 95–112.

ARNAU, C. *Introducció a la narrativa de Mercè Rodoreda. El mite de la infantesa*. Barcelona: Edicions 62, 1979.

- ARNAU, C. *Mercè Rodoreda. Una biografia*. Barcelona: Edicions 62 & Proa, 2007.
- CAMPILLO, M. GUSTÀ, M. *Mirall trencat, de Mercè Rodoreda*. Barcelona: Empúries-Grup 62, 1985.
- CASACUBERTA, M. [et al.] *Dossier: Mercè Rodoreda escriptora. L'Avenç*, 301 (abril de 2005), p. 22-47.
- CASACUBERTA, M. «Soles a la ciutat. D'Aloma a *Mirall trencat*». A: *L'Avenç* (Barcelona), n. 301, abril del 2005, p. 38-47 (dossier).
- DODAS I NOGUER, A. «Per a un estudi de "Mirall trencat": un procés de poetització». *Ausa* (Vic), 1993, v. 15, n. 131, p. 289-302.
- FARRÉ, J. i A. MOIX. «Els símbols rodons a *Mirall trencat*: flors i fruits». A: *Estudis de llengua i literatura catalanes, LV*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2000, p. 93-111.
- FARRÉ, J. i A. MOIX. «Els símbols rodons a *Mirall trencat* (II): éssers alats i jardí i mite de la infantesa». A: *Estudis de llengua i literatura catalanes, LV*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2002, p. 155-179.
- FARRÉ, J. i A. MOIX. «Els símbols rodons a *Mirall trencat* (III): joies, mirall-ulls i altres objectes rodons». A: *Estudis de llengua i literatura catalanes, XLIV*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2007, p. 77-96.
- GADEA I GAMBÚS, F. *Lectura de Mirall trencat de Mercè Rodoreda*. Generalitat de Catalunya, 2008.
- NADAL, M. «Postfaci». A: RODOREDA, Mercè. *Mirall trencat*. Barcelona: Club Editor. Barcelona, 2006, p. 393-414.
- RIQUER, M., A. COMAS i J. MOLAS. *Història de la literatura catalana*. Barcelona: Ariel, 1988, volum 11.
- RODOREDA, Mercè. «Pròleg». A: RODOREDA, Mercè. *Mirall trencat*. Barcelona: Club Editor. Barcelona, 2006, p. 9-36.

Notes

1. Volem fer constar que per a la nostra comunicació hem tingut en compte idees dels nostres companys de curs, perquè hem comentat el llibre a classe entre tots: Umbert Alboquers, David Bassas, Albert Colom, Cristina Estrada, Cristina Fernández, Ester Gea, Judit Ginesta, Gemma Illa, Alba López, Irma Matavacas, Maria Molas, Soraya Navarro, Verónica Navarro, Miquel Ollich, Isabel Platero, Cristina Puigdesens, Anna Ricart, Àngel Rierola, Gemma Rota, Pol Rusiñol, Elisa Sala, Eva Sancho, Roger Saus, Montse Serra i Josep Serra.
2. Totes les citacions que fem de la novel·la són de la 15a edició (novembre del 2006) del Club Editor.

Annex: arbre de les relacions familiars i altres relacions

